

Михайлина Шумка
(м. Тернопіль. Україна)

Іван Франко у рецепції Богдана Лепкого

«Свідомо чи несвідомо, з власного пересвідчення чи з чужого голосу, – як казав Є. Маланюк, – але кожен, чувши ім'я Франка, здіймає шапку незалежно від свого місця народження. Тут діє інстинкт величчя» [5, 125]. Не зміг обминути постать великого Каменяря і не менш відомий син Поділля – Богдан Лепкий.

Художньо-філософський потенціал творчості Івана Франка ґрунтувався на народному розумінні щастя і горя, мети, смислу і цінності життя, природи, взаємозв'язку людини і світу. Іван Франко протягом свого життя змагав більше бути не так поетом, вченим, як людиною. Мабуть, як згадує Богдан Лепкий у своїх спогадах про Франка «Три портрети», зате і любили його люди, «... і вважали собі за честь, що мають нагоду гостити його у своїй хаті» [Лепкий Б.С. Київ, 632]. Вперше Богдан Лепкий зустрівся з Іваном Франком ще будучи юним гімназистом. Знайомство із вже відомим всьому світу письменником, враження від цієї зустрічі надовго запали в душу майбутнього поета, а найбільше: «... помітне високе чоло та сиві очі в червоних обідках дивляться не на тебе, а кудись далеко, в невідоме» [1, 608].

Поезія І. Франка супроводжувала Б. Лепкого від дня народження й до смерті, вона поціновувалася і у родинному колі, і під час навчання у гімназії та університеті. Слово поета допомагало молодому Лепкому, служило дороговказом. Про прочитані перші Франкові твори Богдан Лепкий згадує так: «... це такі легкі, етеричні строфи, це попросту музика, не поезія, ... це вияв чуття людини, що пережила багато і добре справу здає зі своїх переживань» [Лепкий Б.С. Київ 1, 621].

Однією із найсуттєвіших рис Богдана Лепкого як мемуариста була спостережливість, вміння передати найхарактерніші ознаки вдачі Івана Франка, його звички, уподобання, манеру говорити, інтонацію голосу.

Особливо пам'ятною була для Богдана Лепкого зустріч із Іваном Франком у Львові на святкуванні сотих роковин відродження української літератури та 25-річчя творчої діяльності Великого Каменяря. «Там вітали Франка святочним комерсом. Відповідаючи на привіти, казав він, що ніколи не вважав себе ані талантом, ані героєм, ані зраковим характером, тільки був він мулярем, що замурує діри в нашій народнійmurі і тим пекарем, що для наших людей пече хліб насущий, бо, вихований у твердій школі життя, засвоїв собі два принципи, а саме: сповнювати свій обов'язок і безнастанно працювати. ...Слова його падали спокійно, рівно, тихо і робили тим сильніше вражіння, що добувалися із серця, наболілого кривдою, зазнаного від чужих і – своїх, хоч про ту кривду й помину в його промові не було. ... Я слухав її, і той невеликий ростом чоловік, що стояв переді мною за столом у чорнім шлюсроку і в вишиваній сорочці, ріс у моїх очах до розмірів якогось нашого, українського Мойсея» [Лепкий Б.С. Київ 1, 634].

Іван Франко був людиною енциклопедичних знань. Проте це були не просто знання, а й активна ерудиція, здатність використовувати набуте у повсякчасній творчій практиці, на що, власне, Богдан Лепкий зауважує: «Франко так добре знав Святе письмо, історію церкви, патристику, тощо, забувалося тоді, що це поет, можна було гадати, що доктор святої теології, тільки не зовсім покірний канонам», «...був не як катедра українознавства, а як цілий український університет» [Лепкий Б.С. Київ 1, 627, 629].

Окремою темою у спогадах про великого поета проведено делікатне питання релігійності І. Франка. Попри всі твердження, що Франко був невіруючою людиною, він в більшій мірі був людиною, котра вмiла шанувати те, в що вірили інші: «... і мені дивно було, що він вимовляє ім'я Бога, за такого страшного безбожника ми його тоді мали ..., він із своєю безбожністю людям в очі не ліз. Навпаки, шанував те, в що інші вірили, ходив до церкви і радо ставав у крилосі, бо знав «відправу», як добрий «дяк», а головна річ – цікавився старими богослужебними книжками, ... слухав служби Божої і «науки духовної»» [Лепкий Б.С. Київ 1, 627, 646].

До сьогоднішнього дня у літературознавстві ведуться суперечки про те, як визрівав «Мойсей» Івана Франка, чому письменник обрав своїм героєм пророка з Старого Завіту, приналежного не тільки до християнської, а й до юдейської релігії. Саме завдяки рефлексії над історією єврейського народу І. Франко відтворив в «Мойсеї» ідею духовної вітчизни, котра мала неоціненну вагу для української національної самосвідомості, оскільки «як євреї, українці не становили так званої нормальної політичної нації». Пишучи у Відні докторську дисертацію у професора В.Ягича, поет познайомився з ініціатором жидівської держави Теодором Герцлем (1860–1904) та мав з ним досить предметну розмову, у висновку якої прозвучало: «Мойсеї не народжуються кожен день, проте під зовнішнім гнітом люди оглядатимуться і шукатимуть Мойсея і напевно знайдуть його». Богдан Лепкий пише, що задум написати «Мойсея» виник у Івана Франка ще й під впливом прочитання та критики твору «Мойсей» Миколи Устияновича. Розмовляючи з батьком Б. Лепкого, о. Сильвестром, поет зауважив, що М. Устиянович «...цілого Мойсея ... намалював зверху, а до глибини душі тієї великої людини не дібрався, може навіть не пробував дібратися». А на останок бесіди додав: «Побачите, якого я колись напишу» [Лепкий Б.С. Київ, 610, 627].

Поема «Мойсей» Івана Франка, безумовно, справила велике враження на Богдана Лепкого, мабуть тому, пишучи твори, присвячені письменникові «Пам'яті І. Франка» у 1929 році та «Іван Франко» у 1930 році, він порівнює великого Каменяря з Мойсеєм:

Сорок літ, як Мойсей по пустині,
Він провадив нарід за собою,
В небо рвалися думи вірлині,
А життя вниз тягло, бо в долині
Бій завзятий кипів з темнотою.

Богдан Лепкий поставив перед собою завдання висвітлити унікальність та неповторність постаті великого поета. Мемуаристика Б. Лепкого

допомагає більше пізнати життєвий та творчий шлях Івана Франка. Як зазначила Марія Гарасевич, «... Богдан Лепкий немов народився для розбудови українського красного письменства, для тяжкої праці на полі знедоленої і скатованої культури так, немов був для цього Богом призначений і ним щедро обдарований» [Гарасевич М. Богдан Лепкий – оратор // Овид. – Детройт, ч. 3, 1974.

Спогади про Івана Франка – це одна із яскравих сторінок багатогранної діяльності Богдана Лепкого, одна із яскравих ланок наукових відкриттів про діяльність великого сина Поділля, який як дороговказ беріг заповіт Івана Франка, переданий йому під час дружньої розмови: «Ви ще молоді і здорові. Влаштуйте собі життя так, як ви розумієте і як хочете, а не під диктат» [Лепкий Б.С. Київ, 648].

Література

1. Гарасевич М. Богдан Лепкий – оратор // Овид. – Детройт, ч. 3, 1974.
2. Гнатюк М. Іван Франко в літературно-естетичних концепціях його часу. – Львів, 1998.
3. Гундорова Т. Літературність і поетичний гнозис: («Зів'яле листя» Івана Франка) // Про явлення слова. – Львів, 1997.
4. Євшан М. Новини нашої літератури // Українська хата. – 1910.
5. Лепкий Б.С. Твори: В 2-т. – К.: Дніпро, 1991. – Т. 2. – 719 с.
6. Погребенник Ф. Історія української літературної критики. – К.: Наук. думка, 1988.